

TEMA bağbahçe

ÇEVRE BAHÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI 13 EYLÜL-EKİM 2007 FİYATI 3 YTL

Sonbaharda Bahçe ve
Bitkilerimiz

Tohumlardan Keyifli Tatlar

Manisalâlesi

Frenkinciri

Saçlımeşe

Sarı Kantaron

Begonvil

NGBB'de Ders Var

**Bahçeye
Çıkıyoruz**

Sarı Kantaron

(*Hypericum perforatum* L.)

Antik dönem hekimleri ve bitki bilimcilerce yara iyileştirici özelliğiyle çok iyi bilinen bir bitkidir. Latince adı, "ikonanın üstünde" anlamında olup, kötü ruhları kovduğu ima edilir. Sarı kantaronun Kuzey Yarımküre'de çiçek açtığı tarih olan 24 Haziran günü, St. John (Aziz Yahya) bayramıdır. Bu nedenle bitki, İngilizce "St. John's wort" (Aziz Yahya otu) adıyla anılır.

Sarı kantaron, Binbirdelikotu-giller (*Hypericaceae*) familyasından bir Avrasya bitkisidir; ancak diğer kitalarda da yayılmış gösterir. Sarı çiçekleri ve küçük yaprakları üzerinde, noktacıklar halinde yağ guddeleri taşır. Bu noktacıklar ışığa tutulduğunda delik gibi görüldüğünden bitki, "binbirdelikotu" (*Herbe de millepertuis*) adıyla da bilinir.

Haziran ve eylül ayları arasındaki dönemde çiçek açan bitki, bir metreye kadar boylanabilir. Bitkinin tepe kısımları, yani çiçekli dal uçları "*Hyperici herba*" adıyla drog olarak kullanılır. Drog hazırlanırken çiçekli dalların gölgede kurutulması gerekir.

Avrupa Farmakopesi'nde, sarı kantaron herbasi (*Hyperici herba*) ve ayarlı sarı kantaron kuru ekstresi

(*Hyperici herbae extractum siccum quantificatum*) kayıttır. Bitkiden hazırlanan preparatlar, depresyonu önleyici (antidepresan) olarak kullanılır. Sarı kantaronun depresyona karşı kullanımı, Alman E Komisyonu tarafından 1984 yılında onaylanmıştır. 1994 yılında hazırlanan bir raporda, Alman hekimleri tarafından günde ortalama 66 milyon adet sarı kantaron dozu içeren reçete düzenlendiği belirtilir.

Antidepresan etkili ekstre hazırlamak için, bitkinin çiçekli dal uçlarının tepeden itibaren 30 ila 60 cm'lik kısmı toplanır. Alt dallarda, etken madde miktarı düşer. Çiçekli dal uçları, düşük sıcaklıkta kurutulup ya da sıvı azotta dondurularak liyofilize edildikten sonra, sulu metanol ile karanlıkta ekstre edilir.

Taze veya kuru çiçekli herbanın, cam kavanoz içindeki zeytinyağına batırılarak, güneş gören yerde 15 gün bekletilmesi sonucunda "Kantaron yağı" elde edilir. Kırmızı renkli ve özel kokulu bu yağ, yara iyileştirici olarak kullanılır. Haricen üzerine sürüldüğü yaraları, iz bırakmadan iyileştirmesiyle ünlüdür. Halk arasında, dahilen az miktarda içilen yağın mide ülserini de iyi ettiğine inanılır.

Bitkinin oldukça karmaşık kimyasında, etken maddelerin neler olduğu konusu tartışmalıdır. Kuru ekstrenin ana madde grupları fenil propanoitler, flavon glikozitleri, biflavonlar, oligomerik proantosiyeninler yanında floroglusinoller, ksantonlar ve naftodiantronlardır. Sarı kantarondaki fenilpropanoitler arasında, p-kumarik asit ve kafeik asit sayılabilir.

Naftodiantronlar, özellikle de hiperisin ve psödohiperisin, yapraklarda ve çiçeklerdeki delik görünümlü guddelerde bulunur ve kantaron yağına kırmızı rengini verir. Ayrıca, büyükbaş hayvanlarda deride güneş ışığına hassasiyet olarak görülen hiperisizme neden olur.

1997'de öne sürülen bir hipoteze göre hiperisin, uzun dalga boylarında

ışık absorpsiyonu yapar ve serotonin metabolizmasını değişikliğe uğratarak depresif davranışları azaltır. Başka bir hipoteze göre ise, sarı kantaronun etkisi, enflamasyon (yangı) yapan sitokinlerin modülasyonu ile ilgilidir. Buna göre, hiperisin alan depresyon hastalarının kanında, interlökin 6 salınımının bastırıldığı gösterilir. Böylece, antidepresan etkinin kortikosteroid salgılayan hormonların etkisiyle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

Son zamanlarda sarı kantaron ekstresinin, floroglusinol fraksiyonu daha çok ilgi çekmektedir. Bu fraksiyonun en önemli bileşiği, hiperforin olup sadece çiçek ve meyvelerde, % 2-4.5 oranlarında bulunur. Yağda çözünen bir bileşik olduğundan, merkezi sinir sistemine nüfuz etmesi muhtemeldir.

Hiperforin'in önemli nörotransmitter inhibisyonu ve modülasyon etkilerine sahip olduğu gösterilmiştir. Hiperforin kolayca oksitlendiğinden, ancak -700 C azot atmosferinde saklanabilir ve bitki matrisi içinde iken oksitlenmez. Yani, kuru drog ve ekstrede hiperforin, yanında bulunan

antioksidan maddelerin etkisiyle bozulmadan kalır.

Sarı kantaron'un 2.5-5:1, 4-7:1 ya da 5-7:1 oranlarında hazırlanmış sulu-alkollü standart kuru ekstreleri, hafif ve orta şiddette depresyonlu yetişkinler ve 12 yaşını geçmiş çocuklarda, ağız yoluyla günde 450-1050 mg alındığında etkilidir. Çocuk dozu bunun yarısıdır ve mutlaka hekim desteğinde verilmelidir. Yan etkileri, sentetik antidepresanlara göre daha azdır. Ağır depresyonda ya da akut ani depresif rahatsızlıklarda etkili olduğuna dair klinik veri yoktur. Etkili standart ekstreler, % 0.3 hiperisin içerir; standart ekstredeki hiperforin miktarı, % 5 oranındadır. Sarı kanta-

ron ve preparatları, hamile ve emziren kadınlar tarafından dikkatli kullanılmalı; bilhassa açık tenliler, morötesi ışığa yani gün ışığına çıkarken dikkatli olmalıdır.

Proteaz-1 inhibitörü ilaç alan HIV/AIDS hastaları ile siklosporin alan organ nakli hastaları, sarı kantaron almadan önce hekime danışmalıdır. Warfarin, fenpropukon, teofilin ve digitoksin alan hastalar da kullanım öncesi hekime danışmalıdır. Sarı kantaron ekstresinin, araç sürücülüğünü etkilediğine dair bir veri bulunamamıştır.

Tentür ve çaylar için doz rejimi şöyledir: % 60 etil alkolle 1:5 oranında hazırlanan tentürün günlük dozu, 3-4.5 ml'dir. Çay hazırlamak amacıyla, günde 2-4 g kuru drog kullanılabilir.

6-12 yaş grubundaki çocuklar için günlük doz, yukarıdaki dozun yarısıdır; ancak, hekim kontrolü altında verilmelidir. Kullanım süre-sine ilişkin bir kısıtlama olmamakla birlikte, 4-6 haftalık kullanımda semptomlar devam ediyorsa, tedavi kesilmeli ve tıbbi destek alınmalıdır. Sulu alkollü ekstrenin aşırı dozda (3600 mg) alınması halinde, hasta güneş ışığından uzak tutulmalıdır; 900-1800 mg'lık dozlarda, hafif fototoksik belirtiler görülebilir.

K. Hüsnü Can Başer
Prof.Dr.; Anadolu Üniv. Eczacılık Fakültesi
Fotoğraflar: K. Hüsnü Can Başer

Bu yazıda belirtilen ifadeler, sadece bilgilendirme amaçlı olup tavsiye niteliği taşımaz. Hastalıkta, tedavinin mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

